شب قدر

تهیه وتنظیم

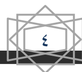
صلاح الدین جوهری

S بسم الله الرحمن الرحیم G

الحمد لله رب العالمین والصلاة والسلام علی النبی المبعوث رحمة للعالمین وعلی آله وصحبه أجمعین أما بعد:

به درستی که پروردگار هستی شایسته تمامی سپاس‌ها وستایش‌هاست، واگر تمامی مخلوقات برای شکر وسپاس نعمتی از نعمت‌های الله با هم جمع شوند نمی‌توانند شکر وسپاس نعمتی از نعمت‌هایش را آن چنان که شایسته اوست به جای آورند.

یکی از آن نعمت‌های بزرگ ماه رمضان است که در آن اجر وپاداش ها چند برابر می‌شوند وگناهان آمرزیده می‌شوند.

پس برای این که بهره‌ی ما از روزه‌های‌مان فقط گرسنگی و تشنگی نباشند باید با دل و جان به سوی این ماه و این عبادت رویم.

ماه مبارک رمضان ماه قرآن است، در این ماه شبی است به نام شب قدر که تمامی قرآن در این شب از لوح محفوظ به بیت العزّة در آسمان دنیا فرو فرستاده شده است، بدین سبب این ماه از اهمیت خاصی برخوردار است، لذا بر آن شدیم که مطالبی پیرامون شب قدر جمع آوری نماییم.

S شب قدر G

شب قدر هدیه‌ای گران قدر و نعمتی بزرگ از جانب الله ﷻ
رای بندگانش است.

در این شب بزرگ پاداش اعمال نیک افزون شده ودرهای
رحمت خدا به سوی بندگان گشوده می‌شود.

به خاطر بزرگی این شب خداوند در قرآن سوره‌ای را به نام آن
امیده است وآن هم سوره‌ی "قدر" است، این سوره چنین آغاز شده
ست: ﴿ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِی لَیْلَةِ الْقَدْرِ # وَمَا أَدْرَاکَ مَا لَیْلَةُ الْقَدْرِ #
یْلَةُ الْقَدْرِ خَیْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ # تَنَزَّلُ الْمَلَائِکَةُ وَالرُّوحُ فِیهَا بِإِذْنِ
رَبِّهِمْ مِنْ کُلِّ أَمْرٍ # سَلَامٌ هِیَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ ﴾.

شرح وتفسير اين سوره:

۱- فرموده‌ى الله ﷻ (إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ) يعنى: @ ما قـرآن را فـرو فرستاديم!، و اين فرو فرستادن چنين است كـه در آن شـب كـه قدر نام دارد تمام قرآن از لوح محفوظ به بيـت العـزّة در آسـمان دنيا فرو فرستاده شد، سپس در مدت بيست و سـه سـال دوره‌ى نبوت، قرآن بخش بخش و به طور تدريجى بر قلـب پيـامبرﷺ فرو فرستاده شد، و الله ﷻ در قرآن در اين باره مى‌فرمايد: ^شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِى أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّـاسِ وَبَيِّنَـاتٍ مِـنَ الْهُـدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ%[1]: @ مـاه رمضـان كـه قرآن در آن فرو فرستاده شده است، تا مردم را راهنمـايى كنـد و نشانه‌ها و آيات روشنى از ارشاد باشـد و [ميـان حـق و باطـل]

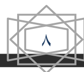
جدایی افکند، پس هر کس از شما این ماه را در یابـد آن روز را روزه بدارد !.

۲- فرمودهی الله ﷻ (إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِی لَیْلَةِ الْقَدْرِ) یعنـی: @ مـا قرآن را در شب قدر فرو فرستادیم!، و در وجه نـام نهـادن ایـن شب به نام شب قدر چنین گفته شده است:

أ) بدین علت است که این شب، شبی بزرگ اسـت و در لغـت گفته می‌شود فلان شـخص بلنـد قـدر اسـت یعنـی شـخص بزرگی است. و بزرگی این شب به خاطر بزرگی قرآن اسـت که در این شب فرو فرستاده شده است.

ب) قدر به معنای تنگی و فشردگی اسـت، و آن هـم بـه خـاطر اینکه آسمان و زمین به علت فرو آمدن فرشـتگان زیـاد در این شب تنگ و فشرده می‌شود.

ت) گفته شده قدر به معنای حکمی اسـت کـه خداونـد در حـق

أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ # فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ) [1]: « ما قرآن را در شب مبارکی فرو فرستاده‌ایم، ما همواره بیم دهنده بوده‌ایم، در آن شب هر کار حکیمانه بیان و مقرر می‌گردد».

در این آیه به دو مطلب بزرگ اشاره شده است: اول: اینکه شب قدر شب مبارکی است، و مبارک بودن این شب اسباب زیادی دارد که از جمله‌ی آنها: نزول قرآن و فرستاده شدن فرشتگان به دنیا است، و همچنین فرود آمدن برکت و رحمت و مغفرت در آن شب و بزرگ بودن اجر و پاداش کسی که در آن شب قیام و عبادت کند.

دوم: اینکه در شب قدر هر کار حکیمانه بیان و مقرر می‌گردد، و این امور حکیمانه شامل کارهایی است که در طول سال آینده انجام می‌گیرند و جزو سرنوشت یک ساله هر فرد است که برای فرشتگان روشن وآشکار می‌شوند، و این تقدیرات که برای فرشتگان مشخص می‌شوند شامل رزق و روزی، عمرها ومعلومات دیگری است که بر اساس علم خداوند مقدر شده و در لوح محفوظ برای آن سال ثبت شده است.

۳- فرموده‌ی الله ﷻ (وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ) یعنی: @ای محمد! چه دانی از فضل و بزرگی بی پایان شب قدر؟!.

این آیه بیانگر شأن وجایگاه بزرگ شب قدر است، تا جایی که خداوند متعال پیامبرش محمد ﷺ را آگاه می‌سازد که شناخت و دانش او گرچه گسترده و فراوان است ولی به پای فضل این شب و

وبرخی دیگر این آیه را چنین تفسیر کرده‌اند: ﴿وَمَا أَدْرَاکَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ﴾ یعنی: @ تو چه می‌دانی شب قدر کدام است !.

امام سفیان بن عیینه نظرش بر این است که وقتی خداوند به پیامبر ﷺ با ﴿مَا أَدْرَاکَ﴾ مورد خطاب قرار دهد دلیل بر این است که خداوند ایشان را از وجود آن کار آگاه ساخته است واما اگر بگوید: ﴿وَمَا يُدْرِيکَ﴾ یعنی اینکه خداوند پیامبر ﷺ را از آن کار آگاه نساخته است.

این گفته‌ی امام ابن عیینه دلیلی از سنت هم دارد وآن هم اینکه روزی پیامبر ﷺ نزد اصحابش رفت تا زمان شب قدر را به آنان خبر دهد، اما آن دو نفر با هم کشمکش و جر و بحث کردند پیامبر ﷺ فرمود: $آمده بودم زمان شب قدر را به شما بگویم، ولی فلانی و فلانی با هم کشمکش کردند و خبر آن بر داشته شد

پس شب قدر را در 9 و یا 7 یا 5 شب باقیمانده از رمضان جستجو کنید#[1].

ودر حدیث دیگری چنین آمده است که پیـامبر ﷺ فرمودنـد: $شب قدر در خواب به من نشان داده شد، سپس یکـی از همسـرانم مرا بیدار کرد وزمان آن از یادم رفـت« پـس آن را در دهـه‌ی آخـر رمضان جستجو کنید#[2].

فائده: حکمت مشخص نشدن شب قدر؟

پیامبر ﷺ حکمت مشخص نشدن وقت دقیق شب قدر را چنین بیان نموده اند: $ امیدوارم این کار –یعنی پنهان ماندن شب قدر- برای شما بهتر باشد#، واین بهتر بودن بدین علت است که

(1) تخریج بخاری، حدیث شماره‌ی 1919 ومسلم، حدیث شماره‌ی 1167 .

جویندگان آن در تمامی اوقاتی که امید دریافتن آن را دارند، در جستجوی آن تلاش فراوان وعبادت بیشتری انجام دهند، در نتیجه عبادت آنان بیشتر می‌شود وپاداش فراوانی برای خود کسب می‌کنند، ما اگر زمان دقیق آن مشخص بود، شاید فقط ما به قیام آن شب کتفا می‌کردیم، در حالی که الگوی‌مان رسول الله ﷺ با عمل خودشان به ما یاد داده‌اند که در ده شب آخر رمضان کمر همت بندیم و با ماندن در مسجد اعتکاف کنیم تا اجر این شب بزرگ از ما فوت نشود.

مسأله: شب قدر را در چه شب‌هایی می‌توان جستجو کرد؟

بعضی از علما بنا به فرموده‌ی رسول الله ﷺ: $ **تَحَرَّوْا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْوِتْرِ مِنَ الْعَشْرِ الأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ** #[1] : « شب قدر را در

شب‌های فرد دهه‌ی آخر رمضان جستجو کنید»، گفته‌اند: به دلالت این حدیث شب قدر در شب‌های 21 و23 و25 و27 و29 واقع می‌شود.

وبعضی دیگر بنا به فرموده‌ی رسول الله ﷺ: $**تَحَرَّوْا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْعَشْرِ الأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ**#[1] : « شب قدر را در شب‌های آخر رمضان جستجو کنید»، گفته‌اند: شب قدر در یکی از ده شب آخر رمضان است واحتمال دارد در روزهای زوج هم واقع شود زیرا در حدیثی از رسول الله ﷺ آمده است که فرموده‌اند: $شب قدر را در 9 ویا 7 یا 5 شب باقیمانده از رمضان جستجو کنید#[2]، وچون احتمال دارد که رمضان 30 روز باشد، 9 شب باقیمانده‌ی آن، شب 22 رمضان می‌شود و7 شب باقیمانده‌ی آن، شب 24 رمضان

(1) تخریج مسلم، حدیث شماره‌ی 1169.

می‌شود و... پس در هرکدام از ده شب آخر رمضان احتمال دارد شب قدر واقع شود.

٤- فرموده‌ی الله ﷻ (**لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ**) یعنی @شب قدر شبی است که از هزار ماه بهتر است».

در فضیلت این شب غیر از این آیه احادیث صحیحی وارد است که عبارتند از:

أ) رسول الله ﷺ می‌فرمایند: $ **أَتَاكُمْ رَمَضَانُ، شَهْرٌ مُبَارَكٌ فَرَضَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْكُمْ صِيَامَهُ تُفْتَحُ فِيهِ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَتُغْلَقُ فِيهِ أَبْوَابُ الْجَحِيمِ وَتُغَلُّ فِيهِ مَرَدَةُ الشَّيَاطِينِ لِلَّهِ فِيهِ لَيْلَةٌ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ مَنْ حُرِمَ خَيْرَهَا فَقَدْ حُرِمَ**#[1]: @رمضان بر شما وارد می‌شود،

(1)

ماهی که مبارک[1] است، و الله U روزه‌ی آن را بر شما فرض نموده است. در این ماه درهای آسمان باز شده و درهای جهنم بسته شده و شیاطین بزرگ به غل و زنجیر کشیده می‌شوند. و برای خدا در این ماه شبی است که از هزار ماه بهتر است و کسی که از خیر آن محروم مانده پس یقینا محروم است!.

ب) از أَنَسِ بْنِ مَالِک ﷺ روایت است که گوید: **دَخَلَ رَمَضَانُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : $إِنَّ هَذَا الشَّهْرَ قَدْ حَضَرَكُمْ وَفِيهِ لَيْلَةٌ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ مَنْ حُرِمَهَا فَقَدْ حُرِمَ الْخَيْرَ كُلَّهُ وَلاَ يُحْرَمُ خَيْرَهَا إِلاَّ مَحْرُومٌ#**[2]: رمضان شروع شد و رسول الله ﷺ فرمود: @ ماه رمضان فرا رسیده و در آن شبی است که از هزار ماه بهتر است، کسی که از

(1) کلمه‌ی برکت در لغت به دو معنا می‌آید: أ- به معنای نما دادن وجلوه دادن ب- به معنای زیاد کردن، که در این جا شاید هر دو معنا را داشته باشد چون هم جلوه‌ی اعمال بهتر و هم اجر وپاداش آن اعمال بیشتر می‌شود.

آن محروم ماند از تمام خیرها محروم مانده است، و فقط فرد محروم از خیرات آن محروم می‌ماند!.

ج) رسول الله ﷺ می‌فرمایند: $ **مَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ، وَمَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ**#[1]: @ هر کسی که شب قدر را از روی ایمان وامید به پاداش الهی به پا دارد گناهان گذشته‌اش آمرزیده می‌شود و هر کسی روزه‌ی ماه رمضان را از روی ایمان و امید به پاداش الهی بگیرد، گناهان گذشته‌ی او آمرزیده می‌شود!.

در روایتی نزد امام مسلم[2] آمده است: $ **مَنْ يَقُمْ لَيْلَةَ الْقَدْرِ فَيُوَافِقُهَا - أُرَاهُ قَالَ - إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ**# : @ هر کسی که شب قدر را بر پا داشته و آن را دریابد -و به نظرم فرمود:- از روی

(1) تخریج بخاری، حدیث شماره‌ی1802 و مسلم، حدیث شماره‌ی 760 .

یمان و امید به پاداش الهی، آمرزیده می‌شود!.

٥- فرموده‌ی الله ﷻ **(تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِن كُلِّ أَمْرٍ)** یعنی: @ فرشتگان وجبریل در آن شب به فرمان پروردگارشان از بهر هر کاری فرود می‌آیند !.

از أَبو هُرَیْره رضي الله عنه روایت است که رَسُول اللَّه ﷺ درباره‌ی شب قَدْر فرمودند: $ **إِنَّهَا لَيْلَةُ سَابِعَةٍ أَوْ تَاسِعَةٍ وَعِشْرِينَ إِنَّ الْمَلَائِكَةَ تِلْكَ اللَّيْلَةَ فِي الأَرْضِ أَكْثَرُ مِن عَدَدِ الْحَصَى** # : « شب قدر، شب 27 یا 29 رمضان است، و فرشتگان در روی زمین در آن شب از تعداد سنگ‌ها هم بیشتر هستند»[1].

این آیه و حدیث مذکور نشانگر برکات و رحمات فراوان شب قدر هستند، همانطور که فرشتگان برای حلقات قرآن می‌آیند و گرداگرد آن حلقات حلقه می‌زنند.

علمای تفسیر درباره‌ی تفسیر فرموده‌ی الله ﷻ **(مِنْ كُلِّ أَمْرٍ)** گفته‌اند: در شب قدر فرشتگان برای تعیین سرنوشت یک ساله هر فردی که خداوند برایش مشخص کرده است به زمین می‌آیند، وآیه سوره‌ی دخان این مطلب را تأیید می‌کند که می‌گوید: **(فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ)**[1]: «در آن شب هر کار حکیمانه بیان ومقرر می‌گردد».

٦- فرموده‌ی الله ﷻ **(سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ)** یعنی: @آن شب تا طلوع صبح، شب سلامت ورحمت است!.

این سلامتی مذکور در آیه شاید دو معنا داشته باشد: اول سلامتی از هر نوع مرض و درد، و دوم: حاصل شدن هر گونه سلامتی در دنیا و آخرت با به دست آوردن خیرات و برکات آن شب.

پس چون در این شب انسان از تمامی بدیها و دردها سالم نگه داشته می‌شود باید تا آن جایی که سعی وتوانش می‌رسد کوشش کند تا اینکه از آنهایی باشد که در این شب از جهنم رهایی پیدا می‌کنند و از عذاب آن سالم نگه داشته می‌شوند.

رسول الله ﷺ چون حقیقت شب قدر و ارزش آن را می‌دانستند، در ده شب آخر رمضان چنان در زنده داری شب‌های آن کوشش می‌کردند به طوری که هیچ وقت چنین کاری را نمی‌کردند[1]، تا جایی که عائشه رضي الله عنها می‌گوید: « رسول الله ﷺ وقتی ده شب آخر رمضان فرا می‌رسید همبستری با همسرانش را ترک می‌کردند و شب را بیدار می‌ماندند و خانواده‌اش را بیدار می‌کردند»[2].

(1) تخریج مسلم، حدیث شماره‌ی 1175 .

S دعا در شب قدر G

در شب قدر، شبی که از هزار ماه بهتر است، و شبی که هر کس از آن محروم ماند از تمام خیرها محروم مانده است، باید هر فرد تا آنجایی که در توان دارد به نماز بایستد و دعا کند.

در حدیثی از عایشه ﭘ آمده است که گوید: گفتم ای رسول الله! اگر دانستم چه شبی شب قدر است؛ در آن شب چه بگویم؟ فرمودند: بگو: $ **اللَّهُمَّ إِنَّکَ عَفُوٌّ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّى** # : « خدایا! تو بسیار گذشت کننده و بخشنده‌ای و گذشت و بخشش را دوست داری، پس مرا ببخش!»[1].

شاید بعضی تعجب کنند که چرا از میان این همه دعا رسول الله ﷺ دعای بخشش را انتخاب کردند؛ اگر ما حقیقت این دعا را بدانیم دیگر جای تعجبی نیست، زیرا اگر به ما می‌آموختند که فقط

هشت را از خداوند بخواهیم شاید بعد از عذاب در جهنم مسحق هشت باشیم، ولی اگر ما از خداوند بخشش را بخواهیم و ما را بخشد دیگر وارد جهنم نخواهیم شد، و خود این دعا نشانه‌ی فروتنی بنده است که به درگاه خداوند اعتراف می‌کند که گناه کار ست و در مقابل طاعت و عبادت خداوند کوتاهی کرده است و برای همین است که از ته دل از خداوند بخشش می‌خواهد و دست به دعا ر می‌دارد.

ما باید در دعاهایمان بندگی و نیازمان را به خداوند متعال رسانیم و از ته دل دعا کنیم چون خداوند متعال دعا را از قلب غافل قبول نمی‌کند، رسول الله ﷺ می‌فرمایند: « خواسته خود را از خدا بخواهید در حالی که به قبول دعا اطمینان دارید. بدانید خداوند ز دل غافل و ناآگاه، دعا را قبول نمی‌کند»[1].

S نشانه‌های شب قدر G

رسول الله ﷺ از نشانه‌هایی که با آن می‌توان دانست که چه شبی شب قدر است به ما خبر داده است و این نشانه‌ها چنین هستند:

1- از اُبی بن کعب رضي الله عنه روایت است که رسول الله ﷺ فرمودند: «صبح شب قدر خورشید همانند طشتی بدون پرتو افکنی طلوع می‌کند، تا اینکه بالا بیاید»[1]. و در روایتی نزد مسلم[2] آمده است که اُبی بن کعب رضي الله عنه گوید: خورشید در آن روز در حالی طلوع می‌کند که سفید است و پرتو ندارد.

(1) (صحیح) تخریج احمد، حدیث شماره‌ی 3479 .

2- از ابو هریره ﷺ روایت است که گوید: ما نزد رسول الله ﷺ از شب قدر یاد کریم، ایشان فرمودند: « کدام یک از شما طلوع ماه را به یاد دارد!؟، در حالی که همانند نیمه کاسه بود»[1].

3- از عبد الله بن عباس ﷺ روایت است که گوید: رسول الله ﷺ فرمودند: « شب قدر شبی آرام و روشن است، که نه گرم و نه سرد است، و صبح آن خورشید در حالی طلوع می‌کند که قرمز رنگ و پرتوهای آن ضعیف است»[2].

(1) تخریج مسلم، حدیث شماره‌ی 1170 .